

dom razvoja filma i kinematografije u Hrvatskoj. (Ovo je dogovoreno još prošle godine.) Radi realizacije ovog zadatka najavljen je dolazak delegacije iz Trsta u Zagreb još u toku ove godine.

Neovisno o ovim zaključcima, predsjednik tršćanskog kluba kinoamatera izvijestio je skup, da su izvršene pripreme za održavanje smotre amaterskih filmova članica Zajednice Alpe-Adria, koja bi se trebala također održati slijedeće godine u Trstu. Izražena je želja da na ovoj smotri sudjeluju i kinoamateri Hrvatske. (VJEKOSLAV MAJCEN).

U POVODU IZLOŽBE ARHIVA HRVATSKE O ZAGREBAČKOM SPORTU, UNIVERZIJADA 1987. Prigodom uključivanja Arhiva Hrvatske u veliku međunarodnu manifestaciju Univerzijada 87, koja je na tako temeljit način utjecala na vidljive promjene u Zagrebu, a veličanstveno otvaranje pokazalo svu opravdanost međunarodne suradnje i humanoga druženja, može se postaviti pitanje — a u kojoj se mjeri u sve to uklapa Arhiv Hrvatske, sa svojom arhivskom i filmskom baštinom koja je najbogatija u Jugoslaviji? Gdje se pored, na prvi pogled suhoparnih povijesnih spisa i akata, može nešto naći što je поблиže vezano uz ovaj sadašnji povijesni događaj kojega smo svjedoci? Arhiv Hrvatske, međutim, ne čuva samo materijale usko vezane uz političku, ekonomsku, kulturnu i drugu prošlost, on čuva i obrađuje građu koja neposredno zadire i u povijest sporta, ili pak govori o njemu a integralno je inkorporirana u život drugih oblasti prošlosti.

U Arhivu Hrvatske, toj najvišoj instituciji takve vrste u našoj Republici, utvrđeno je do sada na tisuća primjeraka izvora koji govore o sportu. Ovdje, pred Vama, je svega nekoliko stotina izvornih dokumenata ali i ta količina je dovoljna da plastično ukaže na 200 godina sporta u Zagrebu. Sport nije ni tada, ranije, a još manje je danas marginalna pojava u životu. On je i te kako prisutan u svim segmentima života, on je dio svakidašnje, dugoročne politike, gospodarstva, obrazovanja, kulture, znanosti. To se vrlo lijepo vidi i iz sadržaja ove izložbe, vrlo bogato dokumentirane i to ne samo suhoparnim statutima i pravilnicima o osnivanju pojedinih društva i udruženja, već i drugim dokumentima, fotografijama, medaljama i drugim predmetima vezanim uz sport i sportske organizacije. Susrećemo se s raznim, na prvi pogled neobičnim materijalima, a s prošlošću o kojoj smo zapravo i malo znali. Evo, ovdje su originalni dokumenti koji govore o streljani na Tuškancu već daleke 1797. godine. A tu su i fotografije sa klizanja na ledu i to baš na Marulićevom trgu i oko njega, gdje se danas nalazi dio Arhiva Hrvatske. Ima ovdje dokumenata iz različitih aspekata života sporta, njegovih organizacija, sportaša, pa i onoga što se kretalo oko njega. Treba upozoriti na niz znamenitih ljudi koji su se bavili sportom. Tako je poznato da je Josip Broz Tito na natjecanju austrougarske vojske polučio jedno od najviših mjesta u mačevanju u Monarhiji. I ne treba zaboraviti da su sportaši bili i vrlo aktivni sudionici i organizatori revolucionarnog radničkog pokreta i NOB-a. Bogat je to život, koji, na žalost, u našim povijesnim edicijama ne nalazi svoje mjesto. Nadamo se da će i ova izložba pridonijeti da se takav odnos promijeni.

Ova izložba je još jedno svjedočenje kakvo se sve bogatstvo čuva u Arhivu Hrvatske, kakve su još šire mogućnosti prezentiranja i upoznavanja sa svim onim što nam je povijest ostavila i što bi trebalo da služi kao

izvor pouke za budućnost. Univerzijada je krenula u život vrlo optimistički i vrlo uspješno, pa želimo da bude jedan od velikih primjera mira i suradnje. U to ime sudjelujemo i mi arhivisti u toj manifestaciji te otvaram izložbu i predajem je javnosti (PETAR STRČIĆ).

Zagreb — grad Univerzijade 1987. godine — slavi još jedan izuzetno značajan jubilej: 200-tu obljetnicu organiziranog sportskog života. Naime, 1787. vlasti su potvrdile društvena pravila godinu dana ranije utemeljenog Zagrebačkog građanskog streljačkog društva koje je kroz 130 godina svoga postojanja odigralo veliku i značajnu ulogu u sportskoj, društveno-političkoj i kulturnoj povijesti grada Zagreba.

Međutim, iako se prvo i najstarije sportsko društvo u gradu pojavilo ravno prije 200 godina, potrebno je istaknuti da snažniji i puniji sportski život počinje u drugoj polovini 19. stoljeća, u doba banovanja bana Mažuranića, kad uz brojna kulturno-prosvjetna, humanitarna i druga društva nastaje i niz sportskih društava. Ovaj ubrzani razvitak prekinut je privremeno za vrijeme prvoga svjetskoga rata kada djelatnost gotovo svih sportskih društava zamire, a mnoga od njih u potpunosti obustavljaju rad pa tako npr. i naše prvo i najstarije društvo — Zagrebačko građansko streljačko društvo. Neposredno nakon stvaranja jugoslavenske države 1918. godine, obnavlja se društveni, politički pa i sportski život; osnivaju se brojna nova društva i sportski savezi kao novi i viši oblik sportske organiziranosti, javlja se niz novih sportskih grana, a puni zamah u razvoju svih sportova najviše se osjeća u razdoblju između 1930. i 1941. godine.

Od svih sportova najstariji su, ne samo u Zagrebu, već u cijeloj Hrvatskoj — u skladu s ondašnjim duhom vremena i društva — streljaštvo, mačevanje i konjički sport.

Pri kraju prve polovine 19. stoljeća javljaju se prvi dokumenti o gimnastici i učiteljima gimnastike u zagrebačkim školama. Prvi učitelji gimnastike, od reda svi stranci, otvaraju tada u Zagrebu i prve privatne škole gimnastike i mačevanja. Godine 1874. osniva se društvo za tjelovježbu »Hrvatski sokol« koji je odigrao veliku ulogu u omasovljenju gimnastike, a i drugih sportskih grana u Zagrebu, ali i u drugim jugoslavenskim krajevima. Iste godine osniva se Hrvatsko planinarsko društvo — najstarija planinarska organizacija na Balkanu, zatim Zagrebačko veslačko društvo »Sava« 1875. godine pa Prvo hrvatsko sklizačko društvo 1876. koje je utjecalo na razvitak, ne samo zimskih sportova, kao npr. klizanja, skijanja, hokeja na ledu i sanjkanja, već i tenisa i drugih sportova te Prvi hrvatski klub biciklista 1885, itd. Godine 1894. odigrana je u Zagrebu i prva nogometna utakmica, a vrlo brzo nakon toga nogomet će postati najpopularniji sport u gradu. Godine 1903. osniva se u Zagrebu Prvi nogometni i športski klub (PNIŠK), a iste godine zagrebački studenti, koji su se vratili u Zagreb sa studija u Pragu, osnivaju Hrvatski akademski športski klub (HASK) i u okviru njega prvu nogometnu sekciju. Nakon toga srednjoškolci osnivaju svoj Srednjoškolski športski klub »Concordia« (1906), a zagrebački »purgeri« 1911. godine Prvi hrvatski građanski športski klub (»Građanski«). Već tada i radnici osnivaju svoje prve klubove; najstariji je zagrebački sportski klub — Tipografski sportski klub »Zagreb« osnovan 1908. koji će kasnije u više navrata mijenjati ime — Hrvatski sportski klub »Tipografija«, a zatim 1926. »Grafičar«.

Prvi sportski savez u jugoslavenskim zemljama osnovan je 1894. godine u Zagrebu: Bio je to Savez hrvatskih biciklista. Godine 1909. osnovan je Hrvatski športski savez koji je imao zadatak da okuplja i usmjeruje djelatnosti sportskih organizacija u tadašnjoj Hrvatskoj i omogući hrvatskim sportašima da nastupe na međunarodnim takmičenjima, osobito Olimpijskim igrama. U tim nastojanjima osobito se istakao dr Franjo Bučar, pionir mnogih sportova u Jugoslaviji, izvanredan sportski radnik i sportski pisac čije je ime neizbrisivim slovima upisano u historiju jugoslavenskog sporta.

U razdoblju između dva svjetska rata Zagreb je sjedište niza novoosnovanih sportskih saveza čija se djelatnost protezala na područje cijele Jugoslavije: Jugoslavenskog nogometnog saveza, osnovanog 1919. zatim Jugoslavenskog koturaškog saveza (1920), Jugoslavenskog lakoatletskog i Jugoslavenskog plivačkog saveza (1921), Jugoslavenskog tenis saveza i Jugoslavenskog teško-atletskog saveza (1922), Saveza moto-klubova Jugoslavije (1923), Jugoslavenskog kuglačkog saveza (1932), Jugoslavenskog boksačkog saveza (1934), Jugoslavenskog kajakaškog saveza (1936), itd. Savez koji je objedinjavao sve ove strukovne saveze osnovan je 1929. u Zagrebu pod nazivom Savez sportskih saveza Jugoslavije. U Zagrebu je, na kraju, osnovan a tu mu je bilo i sjedište, — Jugoslavenski olimpijski odbor kojemu je prvi predsjednik bio Franjo Bučar.

U prošlosti, u ovom su gradu organizirane i neke međunarodne priredbe, kao npr. Prvi hrvatski svesokolski slet u Zagrebu 1906, zatim Drugi svesokolski slet 1911, Jubilarni svesokolski slet 1934, Balkanske atletske igre 1934.

Još jedna, do sada najveća međunarodna sportska priredba, kojoj je Zagreb domaćin — Univerzijada 1987 — ali 200-ta obljetnica organiziranog sportskog života u ovom tisućljetnom gradu, više je nego poticajan povod da se u prebogatom arhivskom fondusu istraži njegova sportska povijest. Najveći broj dokumenata o sportskim organizacijama Zagreba posjeduje Arhiv Hrvatske, ali izuzetno vrijednu građu našli smo i u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta i u Historijskom arhivu Zagreb te Muzeju fizičke kulture.

U nastojanju da javnosti prezentiramo bar mali dio ove bogate sportske, ali i kulturne baštine, pripremili smo izložbu »Dokumenti zagrebačkih sportskih organizacija od kraja 18. stoljeća do 1941.« Više od 500 eksponata predstavljenih na ovoj izložbi tek su mali dio pronađenih dokumenata. Pa ipak, i ovaj manji dio fotografija, plakata, originalnih dokumenata i sportske štampe, vjerno odražava raznolik, bogat i svestran sportski život starog Zagreba. Te smo dokumente pronalazili u gotovo svim fondovima organa uprave, koji se čuvaju u Arhivu Hrvatske, posebno u građi Zagrebačke županije, Namjesništva i Namjesničkog vijeća, Dvorske kancelarije, Zemaljske vlade, Hrvatskog ministra u Budimpešti, Pokrajinske uprave, Zagrebačke oblasti, Savske banovine i Banovine Hrvatske. Takve dokumentacije ima među spisima Gradskog poglavarstva, što se čuva u Historijskom arhivu Zagreb, u posebnoj zbirci, koja se nalazi u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta, u Zbirci dokumenata i štamata, te Fotozbirci Muzeja fizičke kulture. Sigurno je da u Zagrebu ima još zbirke dokumenata kod raznih institucija i sportskih saveza. Koristimo ovu manifestaciju da pozovemo na suradnju imaoce svih tih dokumenata koji ulaze u značajan dio

naše povijesne baštine, kako bi i te dokumente evidentirali da postanu dostupni historičarima sporta, ali i široj javnosti. Institucije, koje smo zamolili za posudbu građe, vrlo su se spremno odazvale pa se na ovom mjestu zahvaljujemo Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta, Historijskom arhivu Zagreba i Muzeju fizičke kulture, što su posudbom dokumenata i predmeta iz povijesti sporta omogućili sustavniji prikaz sportskih organizacija Zagreba kroz njihovu prošlost. Zahvaljujemo se također i Republičkoj samoupravnoj interesnoj zajednici u oblasti kulture što je odvojila finansijska sredstva za istraživanja i pripremu ove izložbe. (JOSIPA PAVER)

MEMORIJALNA IZLOŽBA »25. SEPTEMBAR« U PAZINU. U četrdesetpetoj godišnjici sjedinjenja Istre, Rijeke, Zadra i dijela jadranskih otoka, te Slovenskog primorja s Hrvatskom i Slovenijom u novoj Jugoslaviji, podsjetili bismo ovom prigodom na jednu stalnu, memorijalnu izložbu u Pazinu. Tu, u zgradi spomen-doma sagrađenog 1981. godine u znak sjećanja na rujanske dane 1943. kada je u Pazinu odlučeno da se Istra napokon priključi svojoj matičnoj domovini, nizom fotografija, faksimila izabranih dokumenata i preglednih zemljopisnih karata prikazana je borba naroda ovih krajeva za svoje socijalno, nacionalno i klasno oslobođenje. Izložba je postavljena na preglednim panoima smještenim u širokom i slobodnom prostoru zgrade što pruža mogućnost za nesmetano pojedinačno i grupno razgledavanje, bez stiske i straha od oštećivanja eksponata. Razumljive legende i odgovarajuća tekstualna objašnjenja omogućavaju smisaono praćenje izložene građe.

Postav izložbe nije koncipiran po strogo kronološkom kriteriju, već je namjera autora bila da borbu u Istri (kao dio općejugoslavenskog pokreta) prikaže kroz više zaokruženih, užih tematskih cjelina.

Akt sjedinjenja, kao akt plebiscitarne odluke na principima samoopredjeljenja, prikazan je faksimilima pojedinih dokumenata toga vremena — proglasi NOO-a za Istru od 13. i 26. rujna 1943. godine, odluka ZAVNOH-a, te odluka AVNOJ-a kojom se potvrđuje ranija odluka Osvobodilne fronte o sjedinjenju Slovenskog primorja sa svojom maticom. U povijesnom pazinskom proglasu od 13. rujna, između ostalog, čitamo: »Rodoljubi Istre! ... Prvi put u našoj historiji uzima narod kormilo u svoje ruke. Istra se priključuje matici zemlji i proglašuje ujedinjenje sa ostalom našom hrvatskom braćom«. Na jednom panou, uz ratnu fotografiju Josipa Broza Tita citiran je dio njegovog izlaganja na II. zasjedanju AVNOJ-a, a koji počinje svima znanom rečenicom: »Jedna od najljepših pobjeda ...«. Od ostalih političkih događaja na izložbi je prikazano formiranje Prvog partijskog rukovodstva za Istru, osnivanje Talijanske unije za Istru i Rijeku, partijsko savjetovanje u Brgucu, kontakti s talijanskim antifašistima i KPI, a od poslijeratnih događaja istaknut je značaj Titovog posjeta Pazinu i Bermu 1953. godine i potpisivanja Osimskih sporazuma.

Dio prostora dat je kulturno-prosvjetnom radu. Predstavljena je raznovrsnost tadašnjeg tiska (Glas Istre, Il nostro Giornale, Primorski vjesnik i dr.), rad kazališne družine »Otokar Keršovani«, otvaranje i djelovanje osnovnih škola. Jednim, ali upečatljivim i snažno sugestivnim primjerom, ocrтана su okupatorska zlodjela nad civilnim stanovništvom. Jednako zastrašujuće djeluje fotografija spaljenog sela Lipa, kao i dva grafička lista — jedan s natpisom »Lipa optužuje«, a drugi s istoznačnim »Lipa accusa«.